

Bilim
Çocuk

Amatör Bitkibilimcinin Elkitabı

Bu elkitabının sahibi

Hazırlayan: Tuğba Can
Resimleyen: Pınar Büyükgöral
Grafik Tasarım: Ayşegül Doğan Bircan

Haziran 2009

**Bu elkitabının hazırlanmasına katkılarından dolayı
İç Anadolu Ormanlık Araştırma Müdürlüğü'nden
Uzman Biyolog Mehtap Öztekin'e teşekkür ederiz.**

Ne Güzeldir Kır Çiçekleri

Yeryüzünde milyonlarca bitki türü var. Bitkibilimciler, bunları ortak özelliklerine göre gruplara ayırır. Bunu yaparken de bazen bitkilerin gövdesini dikkate alırlar. Bazen de bitkilerin yaşadıkları yeri ya da genetik yapılarını... Böylece ağaçlar, çalılar, kır çiçekleri gibi bitki grupları ortaya çıkar. Ya da su bitkileri, çöl bitkileri, mağara bitkileri. Papatyagiller, maydanozgiller, turpgiller şeklinde bitki grupları da vardır. Papatyagillerin içinde de papatya, civanperçemi, çakırdikeni gibi bitki türleri yer alır. Bu bitkiler kır çiçekleridir. Onları kırlarda, yol kenarlarında, çayırarda, ormanlarda görebilirsiniz.

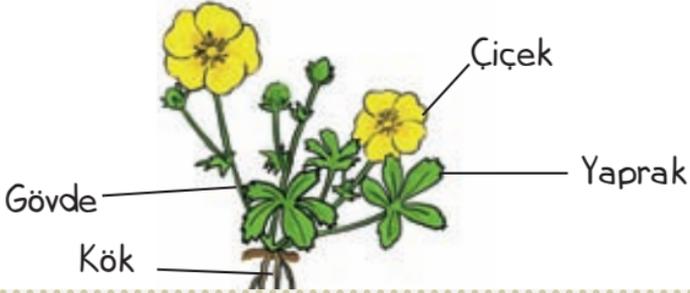

Peki kır çiçeklerini nasıl tanıyacaksınız? Gördüğünüz bir kır çiçeğinin adını nereden bileceksiniz? Bu iş için bir "kırçiçeği tanımlama anahtarı" hazırladık. Bitkibilimcilerin bitkilerin ortak özelliklerine dayanarak hazırladıkları gibi. Bu anahtarı kullanarak önce bitkinin çiçeğinin rengini inceleyeceksiniz. Ardından bitkinin çiçek şekline bakacaksınız. Sonra da belki çiçeklerin yapraklarını sayacaksınız. Anahtarı bu şekilde kullanarak bitkinin adına ulaşacaksınız.

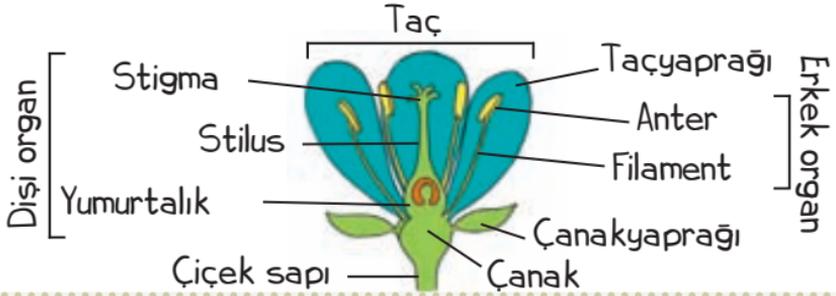

Tüm kır çiçeklerini elkitabımıza sığdırmamız olanaksız. Elkitabımızda yalnızca yaygın bulunan kır çiçeklerine yer verdik. Ancak bu işe merak salar bitkibilimle uğraşırsanız daha birçok kır çiçeği tanıyacağınıza inanıyoruz.

Bitkinin bölümleri

Çiçeğin bölümleri

Çiçek şekilleri

Basit

Papatya benzeri

Düzensiz

Dairesel kümeler

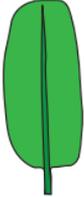

Uzun kümeler

Yaprak şekilleri (Basit)

Şerit

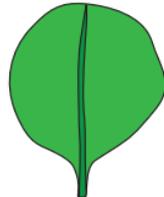
Dikdörtgen

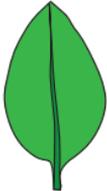
Elips

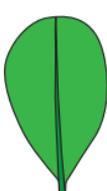
Ters mızrak

Dairesel

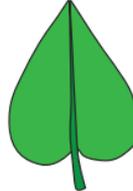
Yumurta

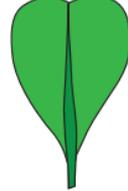
Ters yumurta

Mızrak

Kalp

Spatül

Yaprak şekilleri (Bileşik)

El

Üçgül

Tüysü

Çift tüysü

Yaprak dizilişi

Sarmal

Karşılıklı

Rozet

Dairesel

Kır Çiçeği Tanımlama Anahtarı

Bu anahtar, yalnızca bazı kır çiçeklerini tanımlamada işe yarar. Tüm bitki gruplarını içermez. Anahtarı uygulamaya birinci basamaktan başlayın.

- 1** a. Çiçek rengi beyaz. **2. basamağa gidin.**
b. Çiçek rengi sarı. **6. basamağa gidin.**
c. Çiçek rengi kırmızı. **10. basamağa gidin.**
d. Çiçek rengi pembe ya da mor. **11. basamağa gidin.**
e. Çiçek rengi mavi. **14. basamağa gidin.**

- 2** a. Çiçek şekli basit. **3. basamağa gidin.**
b. Çiçek şekli papatya gibi. **5. basamağa gidin.**
c. Çiçek şekli düzensiz. **Üçgül**
d. Çiçek şekli dairesel kümeler. **Yabani havuç**
e. Çiçek şekli uzun kümeler. **Beyaz korunga**

- 3** a. Taçyaprakları 4 tane. **Çobançantası**
b. Taçyaprakları 5 tane. **4. basamağa gidin.**
c. Taçyaprakları 6 tane. **Akyıldız**

- 4** a. Taçyaprakları 1-2 cm. Çanak torba ş ekinde. **Gıvışgan otu**
b. Taçyaprakları 4-5 cm. Dip kısımları sarı. **Hatmi**

5

a. Çiçek kümesinin çapı yaklaşık 1 cm. Dilsiz beyaz çiçeklerinin ortasında tüpsü sarı çiçekler yer alır. **Papatya**

b. Çiçek kümesinin çapı yaklaşık 2,5 cm. Üç kısımları pembe dilsiz çiçeklerin ortasında tüpsü krem-sarı çiçekler yer alır. **Koyungözü**

Dilsiz çiçek

Tüpsü çiçek

6

a. Çiçek şekli basit. **Besparmak otu**

b. Çiçek şekli papatya gibi. **7. basamağa gidin.**

c. Çiçek şekli düzensiz. **8. basamağa gidin.**

d. Çiçek şekli dairesel kümeler. **9. basamağa gidin.**

e. Çiçek şekli uzun kümeler. **Dallı geven**

7

a. Çiçek kümesinin çapı 1-2 cm.

Dilsiz çiçekleri 5-13 tane. **Kanarya otu**

b. Çiçek kümesinin çapı 2-5 cm.

Dilsiz çiçekleri sayılamayacak kadar çok.

Karahindiba

8

a. Taç 0,5 -1 cm. Dilsiz çiçekleri bulunur.

Sütleğen

b. Taç 1-2 cm. Üç yaprakçıktan oluşur. **Gazal boynuzu**

c. Taç 1- 3 cm. Taç yaprağının ucu çentiklidir.

Mayasıl otu

d. Taç 3-4 cm. Çanakta dikenler bulunur.

Çakırdikeni

9 a. Çiçek kümesinin çapı 4-7 cm. Bir kümede 5-10 çiçek bulunur. **Binbirdelik otu**

b. Çiçek kümesinin çapı 5-10 cm. Bir kümede 50-150 çiçek bulunur. **Civanperçemi**

10 a. Çiçek şekli basit. **Gelincik**

b. Çiçek şekli papatya gibi. **Kan damlası**

11 a. Çiçek şekli düzensiz. **12. basamağa gidin.**

b. Çiçek şekli dairesel kümeler. **Çalba**

c. Çiçek şekli uzun kümeler. **13. basamağa gidin.**

12 a. Çiçek boyu yaklaşık 1 cm.

Çiçeklere rengini stilusları verir.

Küçük çayır düğmesi

b. Çiçek boyu 1-2 cm. Çiçekleri salkım halinde bulunur. **Yabani fiğ**

c. Çiçek boyu 2-3 cm. Mor renkli tüpsü çiçekleri bulunur. **Eşekdikeni**

13 a. Taç 1-2 cm. Bir kümede 5-10 çiçek bulunur. **Geven**

b. Taç 2-3 cm. Bir kümede 30-40 çiçek bulunur. **Adaçayı**

14

- a. Çiçek şekli basit. 15. basamağa gidin.
b. Çiçek şekli papatya gibi. **Hindiba**
c. Çiçek şekli düzensiz. 16. basamağa gidin.
d. Çiçek şekli dairesel kümeler.
Dadırak
e. Çiçek şekli uzun kümeler. **Müşkürüm**

15

- a. Taçyaprakları yaklaşık 1 cm. Çiçeğin ortasında sarı bir bölüm bulunur. **Unutmabeni**
b. Taçyaprakları 1-1,5 cm. **Kafes otu**

16

- a. Çiçek kümesinin çapı 1-2,5 cm. Çanak yaprakları diken şeklindedir. **Boğadiken**
b. Çiçek kümesinin çapı 2,5-5 cm. Tüpsü çiçekleri bulunur. **Topuz**
c. Çiçek kümesinin çapı 4-5 cm. Merkezinde menekşe-mor, kenarında mavi renkli çiçekler bulunur. **Peygamber çiçeği**

Sonraki bölümde bitkilerin bilimsel adları da var. Bilimsel adlar Latince yazılır. Biliminsanları bu adlardan tam olarak hangi türden söz edildiğini anlar. Yoksa düşünün! Her ülkenin dili farklı. Bitkinin adı farklı. Bazen de iki farklı bitki türüne aynı adı veriyoruz. Yani, işin işinden çıkılmaz bir durum. Biliminsanları, bu soruna çözüm olarak, her türe Latince bir ad vermiş. Siz de araştırma yaparken, bitkinin Latince adını bulup bu adla arama yapabilirsiniz. Böylece tam aradığınız bitkiyle ilgili bilgilere ulaşabilirsiniz.

Beyaz Kır Çiçekleri

Akyıldız

Ornithogalum umbellatum

Zambakgillerden, çok yıllık ve soğanlı bir bitkidir. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları ince uzun, şerit şeklindedir. Kayalık yamaçlarda ve çayırliklarda görülür.

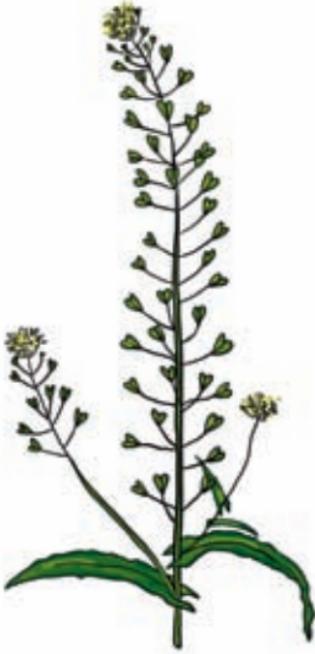

Beyaz korunga

Onobrychis hypargyrea

Baklagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi, kadifemsi tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır. Kayalıklarda, kireçli topraklarda ve ekilmemiş tarlalarda görülür.

Çobançantası

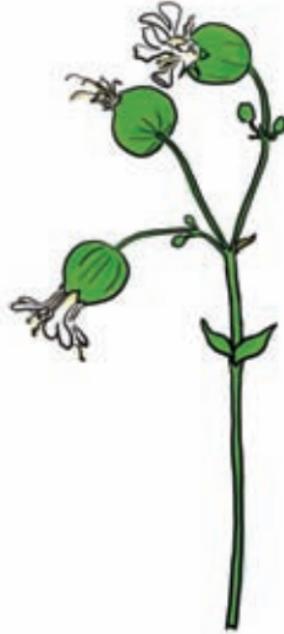
Capsella bursa-pastoris

Turpgillerden, tek yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi tüylerle kaplıdır. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları ok şeklindedir; rozet şeklinde dizilir. Kalp şeklindeki üst yaprakları daha küçüktür. Tarım alanlarında, terk edilmiş yerlerde ve çorak arazilerde görülür.

Gıvışgan otu

Silene vulgaris

Karanfilgillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi tüsüzdür. Yaprakları mızrak şeklindedir; karşılıklı dizilir. Tarlalarda ve yamaçlarda görülür.

Beyaz Kır Çiçekleri

Hatmi

Alcea pallida

Ebegümeçigillerden, çok yıllık bir bitkidir. Boyu bir metreye ulaşabilir. Bitkinin gövdesi pamuk gibi tüylerle kaplıdır. Yaprakları el şeklindedir; sarmal dizilir. Yol kenarlarında, tarlalarda, çayırarda ve bozkırlarda görülür.

Koyungözü

Bellis perennis

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir.

Gövdesi tüylerle kaplıdır. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları ters mızrak şeklindedir.

Yol kenarlarında, çayırarda ve taşlık arazilerde görülür.

Papatya

*Tripleurospermum
sevanense*

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Gövdesi seyrek tüylerle kaplıdır. Yaprakları ters mızrak şeklindedir. Çayırarda, nehir kenarlarında, orman açıklıklarında görülür.

Üçgül

Trifolium repens

Baklagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Boyu yaklaşık 20 cm'dir. Yaprakları üçgül şeklindedir. Bataklıklarda ve çayırarda görülür.

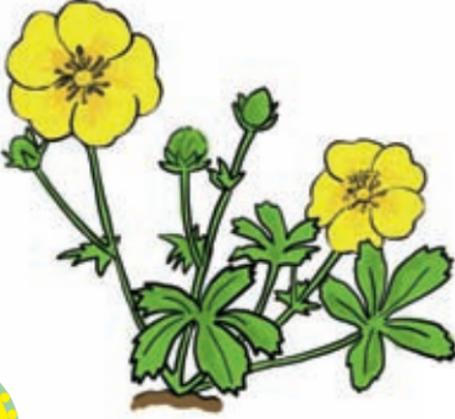
Yabani havuç

Daucus carota

Maydanozgillerden, tek ya da iki yıllık, kazık köklü bir bitkidir. Boyu bir metreye ulaşabilir. Bitkinin gövdesi sert, sakala benzer tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır. Üst yaprakları alttakilerden daha küçüktür. Tarlalarda, çayırarda, kum tepelerinde ve yol kenarlarında görülür.

Sarı Kır Çiçekleri

Beşparmak otu

Potentilla reptans

Gülgillerden, çok yıllık ve sürüngen bir bitkidir. Yaprakları el şeklindedir. Akarsu ve göl kenarlarında, nemli, kayalık yerlerde görülür.

Binbirdelik otu

Hypericum perforatum

Sarıkantarongillerden, çok yıllık bir bitkidir. Yaprakları yumurta, elips ya da mızrak şeklindedir; karşılıklı dizilir. Yol kenarlarında, tarlalarda, boş arazilerde ve kuru topraklarda görülür.

Civanperçemi

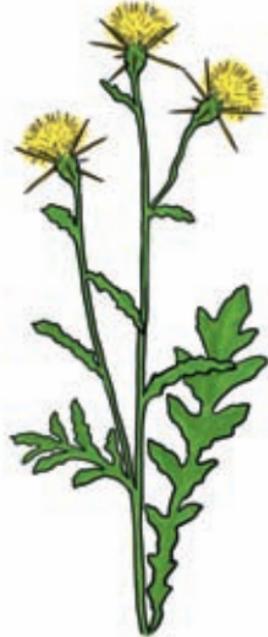
Achillea nobilis

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Gövdesi yumuşak tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır; sarmal dizilir. Ormanlarda, bozkırlarda, volkanik kayalıklarda, yamaçlar ve çayırlarda görülür.

Çakırdiken

Centaurea solstitialis

Papatyagillerden, tek yıllık ve dikenli bir bitkidir. Gövdesi pamuk gibi tüylerle kaplıdır. Yaprakları ince uzun, mızrak şeklindedir. Çam ormanlarında, çorak arazilerde, yamaçlarda, dağlarda ve nadasa bırakılmış tarlalarda görülür.

Sarı Kır Çiçekleri

Dallı geven

Astragalus graecus

Baklagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi yumuşak tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları daire-elips şeklindedir. Bozkırlarda, tarlalarda ve yol kenarlarında görülür.

Kanarya otu

Senecio vernalis

Papatyagillerden, tek yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi tüylerle kaplıdır. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları yumurta-dikdörtgen şeklindedir. Kumlu ve çorak yerlerde, tarlalarda, kayalık yamaçlarda görülür.

Gazal boynuzu

Lotus corniculatus

Baklagillerden, çok yıllık ve kazık köklü bir bitkidir. Yaprakları üçgül şeklindedir. Çayırlarda, yamaçlarda ve nemli topraklarda görülür.

Sarı Kır Çiçekleri

Karahindiba

Taraxacum officinale

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir.

Yaprakları ince uzun ve ters yumurta şeklindedir, ancak kenarları tırtık tırtıktır; rozet şeklinde dizilir. Kurak alanlarda görülür.

Sütleğen

Euphorbia aleppica

Sütleğengillerden, tek yıllık bir bitkidir. Gövdenin tabanında sık dallanma vardır.

Yaprakları dikensi ve şerit şeklindedir. Kayalık yamaçlarda, bozkırlarda, nehir ve yol kenarlarında, tarlalarda görülür.

Mayasıl otu

Ajuga chamaepitys

Ballıbabagillerden, tek, iki ya da çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır. Taşlı yamaçlarda, bozkırlarda, tarla kenarlarında görülür.

Kırmızı Kır Çiçekleri

Gelincik

Papaver rhoeas

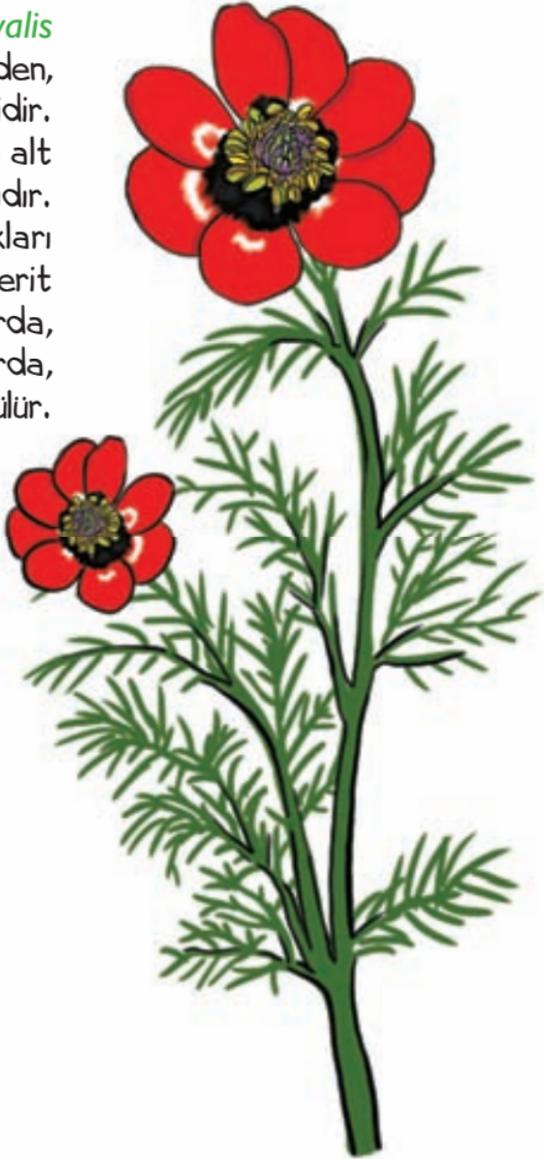
Gelincikgillerden, tek yıllık bir bitkidir. Gövdesi tüylerle kaplıdır. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları, elips şeklindedir. Yol kenarlarında, ekili alanlarda görülür.

Kan damlası

Adonis aestivalis

Düğünççeğigillerden,
tek yıllık bir bitkidir.
Bitkinin gövdesinin alt
kısmı tüylerle kaplıdır.

Bileşik yaprakları
vardır. Yaprakları şerit
şeklindedir. Tarlalarda,
kayalık yamaçlarda,
bozkırlarda görülür.

Pembe-Mor Kır Çiçekleri

Adaçayı

Salvia sclarea

Ballıbabagillerden, iki ya da çok yıllık bir bitkidir. Boyu 1 m'ye ulaşabilir. Yaprakları elips şeklindedir. Taşlık yamaçlarda, ormanlarda, tarlalarda ve yol kenarlarında görülür.

Eşekdikeni

Onopordum turcicum

Papatyagillerden, iki yıllık bir bitkidir. Boyu 2 m'ye ulaşabilir. Bitkinin gövdesi tüylerle kaplıdır. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları elips şeklindedir. Gövde yaprakları daha incedir. Yaprak uçları ve çiçek kenarları batıcı dikenlerle kaplıdır. Bozkırlarda, nehir kenarlarında, nadasa bırakılmış tarlalarda ve yol kenarlarında görülür.

Çalba

Phlomis pungens

Ballıbabagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Boyu 70 cm'ye kadar uzar. Bitkinin gövdesi yıldızsı yumuşak tüylerle kaplıdır. Yaprakları elips şeklindedir. Bozkırlarda, yol kenarlarında, çam ormanlarında, nadasa bırakılmış tarlalarda görülür.

Pembe-Mor Kır Çiçekleri

Geven

Astragalus strictifolius

Baklagillerden, çok yıllık, çalıda benzeyen bir bitkidir. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları elips şeklindedir. Uçları dikenlidir. Dağ yamaçlarında ve bozkırlarda görülür.

Küçük çayır düğmesi

Sanguisorba minor

Gülgillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları yumurta şeklindedir. Tarlalarda, çorak arazilerde, yamaçlarda, ormanlarda ve çayırarda görülür.

Yabani fiğ

Vicia cracca

Baklagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları elips, mızrak şeklindedir. Çayırlarda, tarla kenarlarında, çam ormanı açıklıkları ve taşlık arazilerde görülür.

Mavi Kır Çiçekleri

Boğadikeni

Eryngium campestre

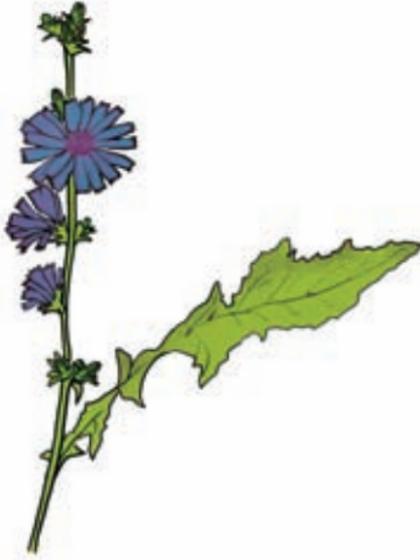
Maydanozgillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bileşik yaprakları vardır. Yaprakları şerit şeklindedir. Altta ki yaprakların sapı yoktur, üsttekilerin vardır. Bozkırlarda, yol kenarlarında, çayırarda ve çorak arazilerde görülür.

Dadıracık

Salvia verticillata

Ballıbabagillerden, iki ya da çok yıllık ve kazık köklü bir bitkidir. Yaprakları yumurta şeklindedir. Çayırarda, yol kenarlarında, kayalık yamaçlarda ve çorak arazilerde görülür.

Hindiba

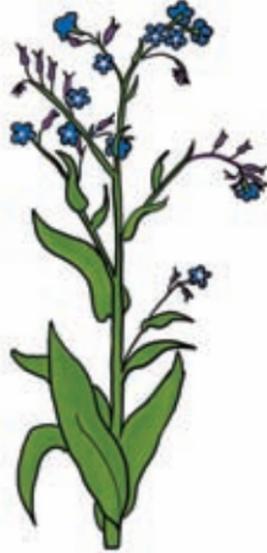
Cichorium intybus

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Gövdenin tabanından çıkan yapraklar mızrak şeklindedir. Gövde yaprakları daha küçüktür. ayırlarda, terk edilmiş alanlarda ve tarlalarda görülür.

Kafes otu

Anchusa azurea

Hodangillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi kaba tüylerle kaplıdır. Tüylere batıcıdır. Yaprakları elips şeklindedir. Tarpalarda ve kurak bozkırlarda görülür.

Mavi Kır Çiçekleri

Müşkürüm

Muscari aucheri

Zambakgillerden, çok yıllık ve soğanlı bir bitkidir. Gövdenin tabanından çıkan yaprakları şerit şeklindedir. Ormanlarda, sulak çayırlarda, yol kenarlarında ve taşlı yamaçlarda görülür.

Peygamber çiçeği

Centaurea pichleri

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Yaprakları şerit şeklindedir. Bozkırlar ve kayalık yamaçlarda görülür.

Topuz

Echinops ritro

Papatyagillerden, çok yıllık bir bitkidir. Boyu 40 cm'ye kadar uzar. Bitkinin gövdesi beyaz tüylerle kaplıdır. Yaprakları mızrak şeklindedir. Uçları dikenlidir. Kayalık bozkırlar, nehir yatakları ve ekilmemiş tarlalarda görülür.

Unutmabeni

Myosotis alpestris

Hodangillerden, çok yıllık bir bitkidir. Bitkinin gövdesi tüylerle kaplıdır. Yaprakları elips şeklindedir. Bozkırlarda görülür.

Dizin

Adaçayı 20
Akyıldız 8

Beşparmak otu 12
Beyaz korunga 8
Binbirdelikotu 12
Boğadikeni 24

Civanperçemi 13
Çakırdikeni 13
Çalba 21
Çobançantası 9

Dadırak 24
Dallı geven 14
Eşekdikeni 21

Gazal boynuzu 15
Gelincik 18
Geven 22
Givişgan otu 9

Hatmi 10
Hindiba 25
Kafes otu 25

Kan damlası 19
Kanarya otu 15
Karahindiba 16
Koyungözü 10
Küçük çayır düğmesi 23

Mayasıl otu 17
Müşkürüm 26

Papatya 10
Peygamber çiçeği 26

Sütleğen 17

Topuz 27

Unutmabeni 27
Üçgül 11

Yabani fiğ 23
Yabani havuç 11

Latince Dizin

Achillea nobilis 13
Adonis aestivalis 19
Ajuga chamaepitys 17
Alcea pallida 10
Anchusa azurea 25
Astragalus graecus 14
Astragalus strictifolius 22

Bellis perennis 10

Capsella bursa-pastoris 9
Centaurea pichleri 26
Centaurea solstitialis 13
Cichorium intybus 25

Daucus carota 11

Echinops ritro 27
Eryngium campestre 24
Euphorbia aleppica 17

Hypericum perforatum 12

Lotus corniculatus 15

Muscari aucheri 26
Myosotis alpestris 27

Onobrychis hypargyrea 8
Onopordum turcicum 21
Ornithogalum umbellatum 8

Papaver rhoeas 18
Phlomis pungens 21
Potentilla reptans 12

Salvia sclarea 20
Salvia verticillata 24
Sanguisorba minor 23
Senecio vernalis 15
Silene vulgaris 9

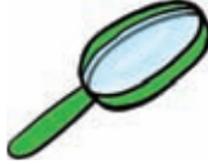
Taraxacum officinale 16
Trifolium repens 11
Tripleurospermum sevanense 11

Vicia cracca 23

Amatör Bitkibilimcinin İşine Yarayacak Araç ve Gereçler

Büyüteç

Cetvel

Cımbız

Kalem

Renkli boya kalemleri

Gözlem defteri

Paket lastiği

Fotoğraf makinesi...

Gözlem yapmaya giderken yanınıza, malzemelerinizi koyabileceğiniz bir sırt çantası, şapka, güneş gözlüğü, güneş kremi, yağmurluk, su ve sandviç alabilirsiniz.

Bu cetveli, bitkilerin boyutlarını ölçmek için kullanabilirsiniz.

Bilim Çocuk dergisinin 138. sayısının ekidir.